



Berchem



# HET FLORALIËNHOF

Historisch park vol verhalen



# WELKOM

Berchem is terecht trots op zijn Floraliënhof. Samen met het Schoonselhof in Hoboken en het Sint-Fredegandus Begraafpark in Deurne is dit een van de mooiste begraafplaatsen van Antwerpen. Daarom werd een ambitieus masterplan opgesteld waarbij over een termijn van zes jaar ingrijpende veranderingen plaatsvinden op de site, met bijzondere aandacht en respect voor het waardevolle funeraire erfgoed en de serene charme van de plek. Bij een mooie begraafplaats hoort natuurlijk ook een mooie naam. Het district schonk in 2021 dan ook een passende naam aan de begraafplaats, namelijk 'Floraliënhof'. Deze benaming verwijst naar het bloemthema en de Floraliënlaan waaraan de begraafplaats gelegen is.

Het Floraliënhof is een historisch park. Ze biedt een blik op de politieke, culturele, sociale en economische geschiedenis van Berchem uit de negentiende en twintigste eeuw. Naast heel wat politici, kunstenaars, zakenlui, adellijke families, genieten ook gewone Berchemnaars er van de eeuwige rust. Het is ook een openluchtmuseum voor grafkunst uit diezelfde periode. Wie van kunst houdt, herkent hier misschien wel de neoromaanse en neogotische kapellen, de Byzantijns en Egyptisch getinte graven, de gedenktekens in art nouveau, in art deco en in eclectische stijlen. Op oude graven zie je nog heel wat symbolen uit die tijden.

In deze brochure maken we een wandeling langs de graven van opmerkelijke Berchemnaars. Hun graven zijn aangeduid op het plan. We vertrekken aan perk 2, dat je vindt aan de kant van de Koninklijkelaan. De nummers van de perken lopen op in de richting van de Elisabethlaan. Je kan er natuurlijk ook zelf enkele graven uitpikken en je eigen wandeling samenstellen. Deze brochure is zeker niet volledig. We willen je enkel laten kennismaken met de rijke geschiedenis van Berchem sinds de aanleg van de begraafplaats in 1884. Er liggen op het Floraliënhof zeker nog meer boeiende Berchemnaren, maar we moesten een keuze maken.

Ik wens u veel leesplezier.

Evi Van der Planken,  
districtsburgermeester

## INHOUD

Perk 02 D b	EDUARD VAN STEENBERGEN, architect en decorateur
Perk 02 D	GUSTAAF GARITTE, diamantkoopman en burgemeester van Berchem
Perk 02 D	HENDRIK MARCK, Belgisch advocaat, politicus, volksvertegenwoordiger en minister
Perk 03	ZUSTERS ANNONCIADEN, werkzaam in het onderwijs
Rondpunt 03	FRÉDÉRIC DE MERODE, graaf, vrijheidsstrijder
Perk 05 D 03	JULIEN BEECKMANS DE WEST-MEERBEECK, bankier en weldoener op het Pulhof
Perk 07 O	JOS RATINCKX, aquarellist, tekenaar en etser
Rondpunt 11	FRANS VAN HOMBEECK Jr., brouwer en burgemeester
Perk 10 B	THEOPHIEL ROUCOURT, priester-leraar, taalkundige
Perk 10 J 21	LEO VINGERHOETS, kunstschilder en glazenier
Perk 11 F b	LODEWIJK F. VISSENAËKEN, schrijver, bestuurder-opziener lager onderwijs
Perk 13 Mb	JAN POELS, architect, beeldhouwer en ornamentist
Perk 34 C b	ADELINÉ LE JEUNE, eigenares van het Troyentenhof
Perk 21 I 12	DAMES DE LA SAINTE FAMILIE — RELIGIEUZEN VAN DE HEILIGE FAMILIE VAN HELMET
Perk 14 M	LODEWIJK VAN SULL, gemeentesecretaris
Perk 15 Fb 17	LEONIEKE TOTTE, slachtoffer van het bombardement op Mortsel
Perk 22	EREPERK I
Perk 22 C 02	RENÉE DEMARBAIX, politica
Perk 27 I 02	PIETER REMI TILEMANS, priester, eerste pastoor van Sint-Hubertus
Perk 31 binnenin	DRIE BRITSE SOLDATEN, gesneuveld in de Eerste Wereldoorlog
Perk 26 S	LUDO COECK, voetballer
Perk 23 N	JULES BILMEYER, architect
Perk 25 A b	KAREL VERTOMMEN, schrijver, dichter, vertaler, samensteller van bloemlezingen en leraar
Perk 34 Cb	FRANS PAUL JOCHEMS, beeldhouwer
Perk 34 Db 9a	(AL)BERT DE HERT, voetballer en uitvinder van het broodje martino
Perk 36 W	FRANS PEETERS, architect
Perk 37 Bb 19	JANINE EN SÛZON BERG, slachtoffers van de inslag op Cinema Rex
Perk 06 O	De kapel van LOUIS OEDENKOVEN
Perk 16 Bb 16	ARTHUR BAEYENS, drukker
Perk 03	Ereperk II
Perk 22 N	JOHANNA WILLEMS, eeuweling
Perk 23	KAREL NICOLAI, voorzitter Kring voor Heemkunde

## PLATTEGROND





## EEN STUKJE GESCHIEDENIS: VAN KERKHOF NAAR BEGRAAFPLAATS

Sinds de bouw van de Sint-Willibrorduskerk — in de volksmond de oude kerk — begroef men de doden in de tuin van de kerk. Dat was het kerkhof van Berchem.

In 1829 werd het kerkhof daar uitgebreid en in 1878 besliste men uit te kijken naar een andere plaats. Een belangrijke voorwaarde was dat de bodem uit zandachtige droge grond bestond.

Vele jaren voordien, in 1833, kocht de gemeente een perceel aan op de hoek van de Steenweg naar Wilrijk en Oude Baan naar Mechelen<sup>1</sup>. Het perceel was kleiner dan de huidige begraafplaats. In het begin van 1884 werd hier de begraafplaats in gebruik genomen. Slechts enkele monumenten verhuisden mee van het kerkhof rond de Sint-Willibrorduskerk. Een daarvan was het gedenkteken voor Frédéric de Merode.

In augustus 1886 werd de begraafplaats voor het eerst vergroot. Er zouden nog vergrotingen volgen in 1891, toen ook de calvarie<sup>2</sup>

werd geplaatst, en in 1922. In 1920 telde de begraafplaats 381 graven in concessie<sup>3</sup> en 375 zonder, samen goed voor 756 graven.

Het huis van grafmaker Nolleke van Antwerpen aan de Koninklijkelaan werd in 1922 gesloopt. Het werd vervangen door een huis op de hoek van de Elisabethlaan en de Floraliënlaan. In dit huis — dat pas in 1938 klaar was — woonde de beheerder van de begraafplaats. Vandaag dient de benedenverdieping voor de administratie.

De toegangspoort van de begraafplaats dateert van 1939. Op dat moment was er plaats voor 4.700 graven. Maar de begraafplaats zou voortdurend kampen met een plaatstekort, ondanks het toenemend aantal asverstrooiingen en columbaria. Eeuwigdurende concessies worden sinds 1971 niet meer toegekend. Een concessie duurt nog maximum vijftig jaar.



## PERK 02 D b

# Eduard Van Steenbergen

architect en decorateur

ANTWERPEN, 1 AUGUSTUS 1889 — BERCHEM, 14 JUNI 1952

Eduard Van Steenbergen was een zoon van architect Maarten Van Steenbergen (Arendonk, 1858–1913). Zoals destijds vaak gebeurde, leerde Eduard zijn beroep van zijn vader en dat was dus de bouwkunst. Hij studeerde ook aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen waar hij een aantal onderscheidingen verwierf. Hij zette zijn kennis om in de praktijk tijdens een stage bij de Antwerpse architect Ernest Dieltiens (1848–1920).

Kort na de Eerste Wereldoorlog, toen er een grote behoefte was aan woningen, begon Eduard zelfstandig te werken. Hij beperkte zich niet enkel tot de constructie van gebouwen, maar hield zich ook bezig met binnenhuisarchitectuur: glas-in-loodramen, inrichting van interieurs, meubilair.

Eduard (senior) had een kind dat hij Edward (junior) (1925–2003) noemde. In het geboortjaar van zijn zoon ontwierp Eduard (senior) zijn eigen woning aan de Strijdhoflaan 91 te Berchem. De architect was ontwerper,

bouwheer en bewoner van dit huis in art decostijl. Hij leefde er tot aan zijn dood in 1952. Nadien bleef zijn zoon Edward er wonen, ook tot op het einde van zijn leven in 2003. Eduard senior leidde zijn zoon op in de architectuur en schakelde hem naar het einde van zijn leven in als medewerker.

Eduard Van Steenbergen realiseerde nog meer gekende gebouwen in de omgeving:  
1919–1932: de Unitas Tuinwijk in Deurne, waarin hij Engelse invloeden introduceerde  
1921: Woning Grauls (Strijdhoflaan 55)  
1928: Woonhuis voor musicus Emmanuel Durllet (Floralienlaan 230)  
1929: Woonhuis voor beeldhouwer Albert Poels (Karel Coggestraat 45)

Eduard Van Steenbergen was een vertegenwoordiger van het modernisme<sup>4</sup> en de Nieuwe Zakelijkheid<sup>5</sup>. Hij was voornamelijk actief in Antwerpen en brede omgeving.



## PERK 02 D

# Gustaaf Garitte

diamantkoopman en burgemeester van Berchem

BRUSSEL, 30 JUNI 1875 — BERCHEM, 11 SEPTEMBER 1957

Gustaaf Garitte was een vooraanstaand diamantkoopman en vader van zes kinderen. Om de aanvoer van ruwe diamant te verzekeren voor de lokale handel, stichtte hij op 10 oktober 1929 samen met enkele ondernemers de Antwerpsche Diamantkring. Ze wilden de handel van ruwe diamant in een beurs onderbrengen. Andere beurzen waren gespecialiseerd in geslepen diamant.

Ondanks de moeilijke start — de kring werd opgericht net voor de beurscrash van Wall Street in oktober 1929 — groeide deze beurs uit tot de belangrijkste handelsvloer voor de internationale ruwe diamanthandel. Vandaag is ze dat nog altijd.

Gustaaf Garitte werd in 1921 verkozen tot gemeenteraadslid in Berchem voor het Katholieke Verbond. Hij behield die functie tot de eerste verkiezingen na de Tweede Wereldoorlog. Tussen 1924 en 1933 was hij burgemeester van Berchem en van 1938 tot 1954 was hij provincieraadslid.

In de wijk Nieuw Kwartier West draagt een straat tussen de Prins Boudewijnlaan en de Keizershoevestraat zijn naam.



PERK 02 D

## Hendrik Marck

Belgisch advocaat, politicus, volksvertegenwoordiger en minister

MECHELEN, 1 OKTOBER 1883 — BERCHEM, 11 APRIL 1957

Hendrik Marck deed zijn middelbare studies aan het Sint-Romboutscollege in Mechelen en het Sint-Jan Berchmanscollege in Antwerpen. In 1907 promoveerde hij tot doctor in de rechten aan de Katholieke Universiteit Leuven. Marck werd advocaat aan de balie van Antwerpen en was actief in verschillende christelijk-sociale organisaties. Van 1913 tot 1953 was Hendrik Marck plaatsvervangend rechter bij de Rechtbank van Eerste Aanleg. Tijdens de Eerste Wereldoorlog meldde hij zich als vrijwilliger en werd rechter bij de Krijgsraad. Hendrik Marck kende ook een actieve politieke loopbaan. Vanaf november 1918 was hij lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en bleef dit mandaat vervullen tot aan zijn dood.

Marck was een deskundige in militaire en sociale thema's. Hij was ook de leider van de christendemocratische vleugel binnen de Katholieke Partij. Hij was bijzonder actief op het gebied van de taalwetgeving, vooral dan rond het gebruik van het Nederlands in het leger en het gerecht. In 1935 werd de wet-Marck op het taalgebruik in rechtszaken gestemd. Op het einde van zijn politieke carrière was hij nog nauw betrokken bij de creatie van de wet aangaande de taalexamens in het leger. Hendrik Marck was van november 1937 tot januari 1940 minister in vijf verschillende regeringen, wat aantoont hoe onstabiel de politieke toestand toen was. In Berchem was Hendrik Marck raadslid van 1927 tot 1938. Van 1927 tot 1932 was hij er ook schepen van Onderwijs.



### PERK 03

## Zusters Annonciaden

werkzaam in het onderwijs

Deze contemplatieve orde<sup>6</sup> werd in 1501 gesticht door de later heiligverklaarde Johanna van Valois, koningin-gemalin<sup>7</sup> van Frankrijk. Op het einde van de 18de eeuw ontstond in België een religieuze orde die op een heel eigen wijze de spiritualiteit van Sainte Jeanne de Valois beleefde. In 1787 stichtte E.H. Petrus Jacobus De Clerck in Veltem bij Herent de Congregatie van de Apostolische annunciaten. Hij bekommerde zich om de opvoeding van de arme kinderen in zijn parochie en verzamelde in 1787 enkele jonge meisjes waarmee hij de Scholen van de Barmhartigheid stichtte. In 1833 erkende kardinaal Sterckx hen als een religieuze congregatie<sup>8</sup>. Uit de Congregatie van Veltem ontstonden vier andere vestigingen, die later autonoom werden: Le Chenois-Itterbeek, Berchem, Huldenberg en Heverlee. Hun hoofdbekommernis was het onderwijs.

In 1847 trok de pastoor van de Sint-Willibrordusparochie in Berchem, Jean-Baptist Emmanuel Cornet, naar het moederhuis van de zusters Annonciaden in Veltem. Hij vroeg zusters voor de plaatselijke lagere meisjesschool. In 1848 richtten de zusters Annonciaden in Berchem het Sint-Joanna Instituut op aan de toenmalige Fierkendsdijk nabij de Sint-Willibrorduskerk. In 1850 openden de zusters ook een zondagsschool en in 1857 een kantschool, waar men dus leerde kantklossen.

Door de uitbreiding van de fortengordel rond Antwerpen verhuisden zusters en school in 1863 naar de Bakkerstraat, vandaag de Ferdinand Coosemansstraat 15-17. Op 17 november 1944 viel een V2-bom op het klooster en de school. Dertig zusters kwamen om. In 1945 begon zuster Florentine aan de heropbouw. Vijf jaar later kon het nieuwe schoolgebouw in gebruik worden genomen. De school breidde zich steeds verder uit.

Het Sint-Joanna Instituut fuseerde in 1984 met een andere Berchemse school, het Sint-Theresia Instituut. Hieruit ontstond het Vrij Technisch Onderwijs Meisjes (VTOM). De fusieschool behield de twee vestigingsplaatsen van de scholen. Het VTOM ging in 1990 op haar beurt op in de nieuwe fusieschool Sint-Willebrord, samen met het Sint-Stanislascollege en met de Heilig Hartschool aan de Lamorinièrestraat in Antwerpen. In 2001 ging Sint-Willebrord zelf ook een fusie aan, met het Berchemse Instituut van de Heilige Familie. De nieuwe naam van de school werd dan Sint-Willebrord-Heilige Familie.





### RONDPUNT 03

## Frédéric De Merode

graaf, vrijheidsstrijder

MAASTRICHT, 9 JUNI 1792 — MECHELEN, 4 NOVEMBER 1830

Graaf Louis Frédéric Ghislain de Merode was pas negentien toen hij trouwde met Marie-Antoinette du Cluzel. Tussen 1811 en 1830 verbleef hij meestal op het prachtige kasteel Blanville bij Chartres (Frankrijk). In 1815 stelde hij zich korte tijd ter beschikking om — tijdens de Honderd Dagen<sup>9</sup> — de Bourbons<sup>10</sup> te verdedigen tegen de oprukkende Napoleon. Bij de eerste tekenen van revolutie in Brussel nam hij als vrijwilliger deel aan de gevechten tijdens de Belgische Revolutie. Bij gevechten in Berchem op 24 oktober raakte Frédéric de Merode zwaargewond. Hij werd naar Mechelen overgebracht waar zijn been geamputeerd werd. Tien dagen later overleed hij er aan zijn verwondingen. Op die enkele dagen werd hij immens populair. In de kranten riep men al op om hem als eerste Belgische staats-hoofd te benoemen, als hij zijn verwondingen zou overleven. De dag na zijn overlijden hadden de verkiezingen plaats voor het Nationaal Congres<sup>11</sup> dat de Belgische onafhankelijkheid moest uitroepen en een grondwet moest opstellen. Als hij nog had geleefd, was hij waarschijnlijk net als twee van zijn broers tot lid verkozen. De Merode werd als een van de helden van de revolutie herdacht tijdens plechtige kerkdiensten en troependéfilés.

De uitvaart in Mechelen en de lijkstoet die zijn stoffelijk overschot naar Berchem overbracht, veroorzaakte een grote volkstoeloop. Op 27 augustus 1905 werd op het Frederik de Merodeplein in Berchem een monument voor hem opgericht in het kader van 75 jaar Belgische onafhankelijkheid. Het beeld van Josuë Dupon werd ingehuldigd door kroonprins Albert. Het grafmonument van de Merode bevond zich oorspronkelijk aan de Sint-Willibrorduskerk, maar werd in 1914 met veel eerbetoon verplaatst naar de nieuwe begraafplaats aan de Koninklijkelaan. Toen men de kist daarvoor opgroef, ging men eerst na of zijn stoffelijke resten zich daar daadwerkelijk in bevonden. In Berchem vinden sinds 2005 terug Merodefeesten plaats. Dat is een initiatief van het herdenkingscomité Graaf Frederik de Merode. Jaarlijks wordt er een kleine hulde gebracht aan het grafmonument en vijfjaarlijks vinden er grote openluchtfesten plaats met de historische re-enscenering van de slag van Berchem anno 1830. Naast het Frederik de Merodeplein en de aangrenzende Frederik de Merodestraat, is ook de De Merodelei (tussen de Le Grellelei en de Prins Albertlei) naar hem genoemd.



PERK 05 D 03

## Julien Beeckmans De West-Meerbeeck

bankier en weldoener op het Pulhof

ANTWERPEN, 28 MEI 1865 — ANTWERPEN, 10 JANUARI 1942

Julien Beeckmans de West-Meerbeeck stamde af van een vooraanstaande Antwerpse familie met wortels tot in de 15de eeuw. Hij was een zoon van Léon Beeckmans (1827–1890) en Catherine Lefebvre (1835–1907) en broer van Louis Beeckmans de West-Meerbeeck (1866–1919), de heer van het Troyentenhof, gehuwd met Adeline Lejeune (zie perk 34 Cb).

Julien Beeckmans de West-Meerbeeck was bankdirecteur, eigenaar van het kasteel Strijdhof op het Pulhof en voorzitter van de

kerkfabriek van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars van 1925 tot bij zijn overlijden in 1942. Hij speelde een belangrijke rol in het ontstaan van de parochie. Beeckmans de West-Meerbeeck investeerde financieel en spiritueel fors in de bouw en de verfraaiing van de kerk en in de ontwikkeling van het parochiale leven. Hij huwde in 1897 met Marie-Louise de Zutter (1872–1931), met wie hij vier kinderen had.



PERK 07 O

## Jos Ratinckx

aquarellist, tekenaar en etser

ANTWERPEN, 9 JANUARI 1860 — BERCHEM, 17 NOVEMBER 1937

Jos Ratinckx droomde ervan om aan de Academie voor Schone Kunsten te studeren. Maar zijn vader wilde dat hij na de lagere school zou studeren voor typograaf. Zo kwam Jos als leerling-drukker terecht in het atelier van de gebroeders Ratinckx, neven van zijn vader. Zijn werkgever overtuigde vader Ratinckx om zijn zoon een kans te geven als steendrukker. Gedurende negen jaar volgde hij teken- en schilderlessen bij bekende lesgevers en kunstenaars zoals Nicaise De Keyser en Karel Verlat.

Jos Ratinckx was goed in de steendrukkunst, maar het vak kon hem niet boeien. Hij wilde zich volledig uitleven als kunstschilder. Ondanks zijn bekendheid als aquarellist, ging zijn voorkeur toch uit naar olieverfschilderijen. Hij was lid van de kunstkring De Scalden.

Ratinckx opende een restauratieatelier en illustreerde werken van Snieders. Hij was ontwerper van praalwagens en kostuums

voor talrijke Antwerpse stoeten. Verder was hij medestichter van de Antwerpse Oudheidkundige Kring en commissielid van de musea Steen en Vleeshuis.

Jos Ratinckx woonde aan de Waterfordstraat 24 in Berchem in een huis met atelier in zestiende-eeuwse renaissancestijl. Dat werd in 1898 gebouwd door bouwmeester Jos Bascourt en beschermd in 2005.

Op 17 november 1895 werd Ratinckx verkozen tot gemeenteraadslid. Hij bleef dat tot 1906 toen hij de gemeentelijke tekenschool stichtte en er directeur en lesgever werd. In het voormalige Sint-Stanislascollege in Berchem is van hem een schilderij van de kruisweg bewaard.

Jos Ratinckx kreeg een zijstraat van de Fruithoflaan in het Nieuw Kwartier Oost naar hem vernoemd.



## RONDPUNT 11

# Frans Van Hombeeck Jr.

brouwer en burgemeester

BERCHEM, 3 SEPTEMBER 1855 — BERCHEM, 25 SEPTEMBER 1907

Frans Van Hombeeck Jr. was de zoon van Frans Van Hombeeck Sr. (1825–1879, burgemeester van 1872 tot 1879). Het graf van zijn vader bevindt zich op rondpunt 8. Net als zijn vader was Van Hombeeck Jr. brouwer en burgemeester van Berchem. Dat laatste was hij van 1885 tot aan zijn dood in 1907. Tussen 1888 en 1892 was hij ook provincieraadslid.

Zijn begrafenis op 30 september 1907 bracht heel veel mensen op de been. Trams en gaslantarenpalen droegen zwarte rouwbanden. De laatste eer werd bewezen door heel wat hoogwaardigheidsbekleders,

schoolkinderen, het brandweerkorps en vele anderen. Het Frans Van Hombeeckplein is naar hem genoemd. De familie Van Hombeeck drukte zijn stempel op het gemeentebestuur en maakte van Berchem een welvarende voorstad.

Zijn praalgraf is een ontwerp van architect Jan De Vroey. Het is getooid met een gesluisde bronzen engelenfiguur van beeldhouwer Alphonse Strymans.



## PERK 10 B

# Theophiel Roucourt

priester-leraar, taalkundige

DIEST, 16 SEPTEMBER 1834 — BERCHEM, 25 JANUARI 1926

Theophiel Jan Emmanuel Roucourt volgde middelbare studies aan het Stedelijk College van zijn geboortestad. Vermoedelijk studeerde hij nadien filosofie aan het Klein Seminarie in Mechelen (1853 – 1855), gevolgd door priesterstudies aan het Groot Seminarie in dezelfde stad (1855 – 1858). Roucourt werd priester gewijd op 18 september 1858. Van 1858 tot 1874 was hij leraar dichtkunst en pedagogie aan het Klein Seminarie van Mechelen. In 1870 richtte Roucourt mee de Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis op. De Maatschappij had tot doel “de wetenschappelijke studie der moedertaal in Zuid-Nederland

te bevorderen”. Zijn ontwerp van statuten dat met lichte wijzigingen aangenomen werd, bleef jarenlang richtinggevend. Hij bleef lid tot 1886. In het kader van de studie van Nederlandse taal- en letterkunde verrichtte Roucourt vooral grammaticale arbeid. Zijn *Beknopte Spraakleer der Nederlandsche taal ten gebruike der scholen van middelbaar onderwijs* uit 1870 kende vele herdrukken.

Theophiel Roucourt kreeg in de wijk Vijfhoek een straat naar hem vernoemd.



PERK 10 J 21

## Leo Vingerhoets

kunstschilder en glazenier

BORGERHOUT, 8 SEPTEMBER 1917 — ANTWERPEN, 14 FEBRUARI 1983

Leo Vingerhoets studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen en werd er driemaal primus<sup>12</sup> met uitmuntendheid. Verder genoot hij een bijzondere opleiding in de glazenierskunst door glazenier en kunstschilder Felix Deblock. Een greep uit zijn voornaamste werken getuigt van een fantastische activiteit:

- de Noorse Zeemanskerk en de Sint Walburgiskerk in Antwerpen
- de Sint-Martinuskerk in Wonck (Wallonië)
- de Sint-Jozefkerk in Olen
- het O.-L.-Vrouweraam in de hoofdkerk van Nagasaki in Japan
- de kapel van O.-L.-Vrouw van Troost

- de Stadsschouwburg van Kortrijk
- de kapel H. Joanna in Wommelgem
- het oud en het nieuw gemeentehuis van Deurne
- de kapel Sint-Eduardusinstituut in Merksem
- de kapel van de Broeders van Liefde in Sint-Job-in-'t-Goor

Verder realiseerde hij werken in Congo, Canada, Duitsland, in kloosterkapellen, openbare gebouwen, villa's, hotels en allerlei instellingen. Hij had tentoonstellingen over heel het Vlaamse land. Zijn atelier bevond zich in de Pothoekstraat 100 in Antwerpen. Leo Vingerhoets woonde aan de Koninklijkelaan in Berchem.



PERK 11 F b

## Lodewijk F. Vissenaeken

schrijver, bestuurder-opziener lager onderwijs

ANTWERPEN, 3 MEI 1869 — BERCHEM, 28 DECEMBER 1945

Lode Vissenaeken was gemeentonderwijzer in Berchem en schoolopziener<sup>13</sup>. Hij was tot bij zijn ontslag in 1901 bestuurslid in de studentenvereniging Eigen taal eigen zeden. Vissenaeken schreef de tekst voor de Merodecantate die Lodewijk Mortelmans componeerde voor de inhuldiging van het monument voor de Merode op 27 augustus 1905. Daarbij waren graaf de Merode en Koning Albert I aanwezig. De Merodecantate was een compositie voor gemengd koor, kinderkoren en orkest voor niet minder dan 1.200 uitvoerders.

Vissenaeken schreef in 1912 de Ode aan Hendrik Conscience, een gedicht ter

gelegenheid van het eeuwfeest van Hendrik Conscience, geboren in 1812. De tekst is terug te vinden in het Letterenhuis. In 1934 schreef hij als erebestuurder-opziener van het onderwijs in Berchem het boekje Leute en leed. Gedichten en versjes ter Voordracht en Verhandeling over het declameren. Het werk kreeg lovende kritiek.

Tussen de Oogstraat en de grens met Mortsel in de wijk Nieuw Kwartier Oost draagt een straat zijn naam.



PERK 13 Mb

## Jan Poels

architect, beeldhouwer en ornamentist

27 MEI 1875 — 7 JULI 1943 (plaats geboorte en overlijden onbekend)

Jan Poels woonde aan de Statiestraat 150. Hij was de vader van Albert Poels, een beeldhouwer, medaillist en juwelenontwerper. Het witstenen reliëf op zijn graf is van de hand van zijn zoon.

Op de begraafplaats zelf bevindt zich het art deco grafmonument van de familie Van Beylen-Eriksson. Dat is een ontwerp van Jan Poels en zijn zoon, die het ook signeerden. Het hoekmonument ligt aan perk 33-T.

Ook het ontwerp van het Egyptiserende<sup>14</sup> art-decografmonument van de aannemersfamilie Vermeulen-Steels uit 1933 (perk O2-B) is van de hand van Jan Poels. Op het grafmonument van de aannemersfamilie Van Riel op perk 34-R zien we een beeldhouwwerk van zoon Albert Poels. De bronzen sculptuur heet Allerzielen en stelt een man en een vrouw met kaarsen voor.



## Adeline Le Jeune

eigenares van het Troyentenhof

ANTWERPEN, 31 DECEMBER 1878 — BERCHEM, 19 FEBRUARI 1957

Adeline Le Jeune was de echtgenote van Louis Beeckmans de West-Meerbeeck (Antwerpen, 28-02-1866 / Utrecht, 18-10-1919). Ze woonde samen met haar man in het voormalig kasteel Troyentenhof. Haar man stierf toen ze 43 was.

Le Jeune speelde een grote rol bij het ontstaan van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw Middelaars op het Pulhof. Op 27 januari 1926 verkocht ze een stuk grond voor de bouw van de toekomstige parochiekerk aan het bisdom. Het perceel van 20 op 60 meter werd verkocht aan 70 Belgische frank per meter. In afwachting werd intussen een houten noodkerk opgetrokken. Daarvoor verhuurde Adeline Le Jeune een stuk grond op de hoek

van de Strijdhoflaan en de Troyentenhoflaan. De noodkerk deed dienst van het najaar 1926 tot 1930. In mei 1930 werd ze afgebroken, waarna ze werd verkocht voor 8.000 Belgische frank. Op dezelfde locatie werd een villa gebouwd die er nog steeds staat.

Na de dood van Adeline Le Jeune werd het kasteel, ontworpen door architect Jan Pieter Bourscheit de Jonge (1699–1768), jammer genoeg afgebroken. De gronden werden verkaveld. De poorten kregen een tweede leven aan de ingangen van het Middelheimpark.

## Dames De La Sainte Famille Religieuzen Van De Heilige Familie Van Helmet

De onderwijscongregatie<sup>8</sup> Dames de la Sainte Famille werd in 1856 in Tielt gesticht door de gezusters van Biervliet uit Izegem: Rosalie, Melanie en Henriette. In 1891 verhuisde het moederhuis van Tielt naar Schaarbeek. De congregatie heette vanaf dan en tot op vandaag de Heilige Familie van Helmet<sup>15</sup>.

In 1903 richtten de zusters Sainte-Marthe op aan de Antwerpse Zuidlaan. Drie jaar later volgde de oprichting van een secundaire school aan de Sint-Hubertusstraat 12. En in 1925 verhuisden de zusters naar de Jan Moorkensstraat 95. Het gebouw aan de Sint-Hubertusstraat 12 werd verkocht aan het Sint-Stanislascollege.

In de Jan Moorkensstraat waren de zusters actief tot in 1981 om dan te verhuizen naar de Kanunnik Peetersstraat en zich ten dienste te stellen van de parochie De Verrezen Heer. In 1990 verlieten de zusters definitief het district Berchem. De lagere school bleef wel Heilige Familie heten. De middelbare school ging op in de fusieschool, het Willebrordcollege.

De congregatie is ook werkzaam in Brussel en Tielt, in Guatemala, Mexico en Honduras, in Congo, Rwanda en Kameroen.





#### PERK 14 M

## Lodewijk Van Sull

gemeentesecretaris

GENT, 13 JANUARI 1857 — BERCHEM, 23 FEBRUARI 1933

De grootvader en vader van Lodewijk van Sull waren schoenmakers. Ook Lodewijk oefende als jongeman dat beroep uit.

De ambitieuze man werd omstreeks 1886 klerk bij het gemeentebestuur van Berchem. Op 5 maart 1898 benoemde de gemeenteraad hem tot gemeentesecretaris. Dat ambt oefende hij uit tot aan zijn overlijden op 23 februari 1933. Hij was dus gedurende 35 jaar gemeentesecretaris.

Lodewijk van Sull was een gezaghebbende figuur die als ambtenaar een constante factor binnen het gemeentelijk beleid bleef. Dat was hij ook tijdens de woelige periodes die de Berchemse politiek in het begin van de twintigste eeuw kende.

De zijstraat van de Jan Moorkensstraat die uitgaat op de Henri Prostlaan, is naar hem genoemd.



PERK 15 Fb 17

## Leonieke Totté

slachtoffer van het bombardement op Mortsel

BERCHEM, 2 SEPTEMBER 1932 — MORTSEL, 5 APRIL 1943

Leonieke Totté was een leerling aan de Sint-Vincentiuschool in Mortsel. Ze zat er in het zesde leerjaar en stierf, samen met veel medeleerlingen, bij de geallieerde luchtaanval op de Duitse ERLA-fabriek op 5 april 1943 in Mortsel.

De luchtaanval had tot doel de vroegere Minerva-autofabriek te verwoesten. Het verzet had gemeld dat het Duits bedrijf ERLA er jachtvliegtuigen herstellde van het type Messerschmitt Bf-109 van de Luftwaffe<sup>36</sup>. Het bombardement werd uitgevoerd door 82 bommenwerpers van de Amerikaanse 8ste Luchtmacht in Engeland. Gehinderd door een actie van de Luftwaffe was het bombardement zeer onnauwkeurig: de meeste bommen vielen op de woonwijken rond de ERLA-fabriek. Daardoor vielen 936 dodelijke slachtoffers te betreuren, waaronder 209 kinderen. 1.342 mensen raakten gewond.

De materiële schade was enorm: 1.259 woningen werden zwaar beschadigd. Vier scholen werden door de bommen platgelegd. In de meisjesschool Sint-Lutgardis werden de schuilende meisjes verpletterd onder het puin. Er stierven 63 leerlingen en vijf zusters. Recht daartegenover werd de Sint-Vincentiuschool herschapen in een puinhoop. 103 kinderen en drie leerkrachten vonden er de dood. Van het eerste, vijfde en zesde leerjaar overleefde bijna geen enkele leerling. Dichtbij Sint-Vincentius stond de privéschool Les Abeilles, waar de vluchtende leerlingen aan de hoofdingang werden getroffen door een bom. De vierde school was Guido Gezelle, een jongensschool. Hier lieten 23 leerlingen het leven: ze werden verpletterd of ze stikten in het stof.

In het Floraliënhof liggen nog meerdere slachtoffers van het bombardement op Mortsel.



## PERK 22

### Ereperk I

Binnen in het perk bevinden zich 59 graven: 41 grafzerken van soldaten die sneuvelden in de Eerste Wereldoorlog en 18 grafzerken van soldaten die omkwamen in de Tweede Wereldoorlog. Op het monument staat bovenaan te lezen: '1914-1918'. Verder staat er ook: 'Berchem aan zijn kinderen - gedenk hun roemrijke dagen'. In het midden van de tekstbalk zien we een kruis met stralen. Op de achtermuur staan de namen van burger-slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. Het zijn overleden politieke gevangenen, mensen omgekomen door de beschieting in 1914, overleden gedeporteerde burgers.

Het beeldhouwwerk is van Alfons De Cuyper (Sint-Niklaas, 1877 - Gent, 1954), beeldhouwer en tekenaar, leerling van Thomas

Vinçotte. Het beeld stelt een vrouw voor in een gedrapeerd gewaad die een dode soldaat in de armen houdt. Ze buigt zich voorover en kijkt naar hem. In zijn rechterhand heeft hij het heft van een zwaard vast. Achter hem ligt zijn helm.

Verspreid over het Floraliënhof liggen nog meerdere soldaten die sneuvelde in '14-'18. Ze werden begraven in familiegraven. Het zijn onder meer Willy Oostvogels, Arthur Van Genechten, Gustaaf Van Antwerpen, Hendrik Theus, Antoine Van den Bulck, Alberic Peten, Ildephonse Wittmann, René De Winter, Raymond Raeymaekers, Willy Percy en Paul Cambrelin.



PERK 22 C 02

## Renée Demarbaix

politica

BERCHEM, 11 NOVEMBER 1920 — WILRIJK, 16 AUGUSTUS 2017

Renée Marcelle Edouard Demarbaix volgde de normaalschool aan het Onze-Lieve-Vrouwinstituut in Berchem en werd onderwijzeres aan het Instituut Maris Stella & Sint Agnes in Borgerhout. Vanaf haar huwelijk in 1947 met Louis Suerickx liet ze zich Renée Suerickx-Demarbaix noemen. Het gezin had drie kinderen. Van 1963 tot 2000 woonde Renée Suerickx-Demarbaix in de Hof ter Schriecklaan in Berchem. Haar laatste levensjaren bracht ze door op een appartement aan het Rucaplein in Wilrijk.

Suerickx-Demarbaix werd in 1949 bij de eerste verkiezingen na het invoeren van het algemeen vrouwenkiesrecht verkozen tot provincieraadslid van Antwerpen. Ze bleef dat tot 1985. Vanaf 1975 was ze burgemeester van Berchem na een splitsing binnen de lokale CVP. Ze werd aangeduid als lijsttrekker voor de verkiezingen van 1976 en in 1977 werd ze

herbenoemd als burgemeester van Berchem. Dat bleef ze tot eind 1982. Op 1 januari 1983 fuseerde Berchem met Antwerpen. Bij de verkiezingen van 1982 werd Renée Suerickx-Demarbaix verkozen tot gemeenteraadslid van Antwerpen. Ze was van 1986 tot in 1989 lid van de Berchemse districtsraad. Ook bekleedde ze verschillende bestuursfuncties in openbare instellingen en organisaties voor algemeen nut, waaronder de Antwerpse Waterwerken.

Vanwege haar lange politieke loopbaan werd Suerickx-Demarbaix meerdere keren onderscheiden. In 1962 werd ze benoemd tot ridder in de Leopoldsorde, in 1972 tot officier in de Orde van Leopold II en in 1982 tot commandeur in de Kroonorde. Ze kreeg ook de titels van ereburgemeester (2012) en eresecretaris van de Antwerpse provincieraad (2008).



PERK 27 | 02

## Pieter Remi Tilemans

priester, eerste pastoor van Sint-Hubertus

TILDONK, 11 AUGUSTUS 1865 — LIER, 25 JANUARI 1949

Vlakbij de ingang aan brasserie Chasse Royale ligt Pieter Remi Tilemans begraven. Hij studeerde aan het Grootseminarie in Mechelen waar hij op 28 september 1886 afstudeerde. Vervolgens trok hij naar de Katholieke Universiteit van Leuven waar hij op 16 augustus 1889 het diploma van Baccalaureus in de Godgeleerdheid behaalde.

Op 21 september 1889 werd Tilemans in Mechelen tot priester gewijd. Ook zijn vier broers werden priester. Hij was onderpastoor van de Sint-Willibrorduskerk in Berchem van 28 september 1891 tot 30 mei 1900. Door kardinaal-aartsbisschop Goossens werd hij daarna aangesteld om een nieuwe parochie te stichten. Die was gewijd aan Sint-Hubertus. De kapel bestond toen al en Tilemans was er sinds 28 oktober 1899 rector<sup>17</sup>. Even later, op 13 november 1899, werd de kapel ingewijd.

Op 30 mei 1900 richtte de kardinaal de parochie van Sint-Hubertus canoniek<sup>18</sup> op en werd Remi Tilemans als pastoor benoemd. Hij zou er 43 jaar pastoor blijven. Op 16 november 1924 vierde men het 25-jarig bestaan van de Sint-Hubertusparochie en het zilveren jubel-feest van pastoor Remi Tilemans. De pastoor droeg de jubelmis op en werd daarin bijgestaan door zijn vier broers die dus ook priester waren.

Op 28 september 1943 ging Remi Tilemans op rust. Hij verhuisde meteen naar het Begijnhof van Lier waar hij woonde tot aan zijn overlijden.



## PERK 31 binnenin

# Drie Britse soldaten

GESNEUVELD IN DE EERSTE WERELDOLOG

Op 8 oktober 1914 sneuvelen veel soldaten in Antwerpen, waaronder ook drie Britse mariniers: Arthur Adams, William Frederick Forse en A. Geard van de Royal Marine Light Infantry.

Het Duitse leger viel Antwerpen aan op 28 september. Daarbij werden verschillende forten van de buitenste fortengordel veroverd. Op 1 oktober stuurde de Belgische regering een telegram naar de Britse regering dat het Belgisch leger zich in drie dagen zou terugtrekken uit Antwerpen. De Britten, die slecht geïnformeerd waren over de schade door het zware Duitse geschut, stuurden First Lord of the Admiralty Winston Churchill om de situatie te inspecteren. Hij stuurde een telegram terug met de vraag naar versterkingen om de stad te ontzetten. In de nacht van 3 oktober arriveerden 2.200 soldaten van de First Royal Naval Brigade, de eerste brigade<sup>19</sup> van een marinedivisie die de verdedigers kwam versterken.

Maandag 5 oktober was een cruciale dag tijdens de belegering. De Duitse troepen braken door de Belgische verdediging bij de stad Lier, 20 kilometer van Antwerpen. Van daaruit trokken ze naar Dendermonde waar ze probeerden de Schelde over te steken.

De Belgische soldaten zouden richting kust trekken, maar intussen de Duitsers in de waan laten dat het Belgisch leger Antwerpen koste wat kost wilde behouden. Daarom zou men de fortengordel tot het uiterste verdedigen met de hulp van de Britse mariniers. Op donderdag 8 oktober 1914 werden de forten 3, 4 en 5 (Borsbeek, Mortsel en Edegem) van de Brialmontgordel door de Duitsers beschooten met zware artillerie. De burgemeester van Antwerpen, Jan De Vos, bood op 10 oktober de capitulatie van de stad aan en zo werd de belegering beëindigd. De stad zou tot 1918 in Duitse handen blijven.

Arthur Adams werd voorlopig begraven op het hof Leclef, dat toen aan de Grotesteenweg 658 lag. William Frederick Forse en A. Geard werden eerst begraven op het hof Pungs, dat toen net daarnaast lag op nummer 656. Op 14 november 1914 werden ze ontgraven en naar perk 31 van de Berchemse begraafplaats overgebracht. Op 6 december 1938 werden ze naar het huidige perk 31 overgebracht. Het Bestuur van de Britse graven (Imperial War Graves Commission) draagt zorg voor hun laatste rustplaats.





PERK 26 S

## Ludo Coeck

voetballer

BERCHEM, 25 SEPTEMBER 1955 — EDEGEM, 9 OKTOBER 1985

Ludo Coeck sloot zich op negenjarige leeftijd aan bij voetbalclub Berchem Sport. In het begin van de jaren 70 werd hij voor het eerst opgenomen in de A-kern van Berchem. Hij was toen ook al Belgisch jeugdinternational.

In 1971-72 maakte de zestienjarige Coeck zijn debuut bij tweedeklasser Berchem Sport onder trainer Rik Coppens. Coeck maakte meteen een uitstekende indruk. In 1972 stapte hij voor meer dan 5 miljoen Belgische frank over naar RSC Anderlecht. Het Brusselse team bestond toen uit sterren als François 'Swat' Van der Elst, Rob Rensenbrink, Paul Van Himst, Hugo Broos en Gilbert 'Gille' Van Binst. Coeck werd een vaste waarde bij Anderlecht en had een belangrijk aandeel in het behalen van de landstitel. Midden jaren 70 heerste Coeck centraal op het middenveld. Hij bereikte in 1976 met Anderlecht de finale van de Europacup II<sup>20</sup>. In die finale raakte hij na een half uur geblesseerd.

Vanaf dan werd Coeck steeds vaker het slachtoffer van blessures. Zijn zwakke enkel was vaak de boosdoener. Hij miste regelmatig wedstrijden. In 1978 won hij in Parijs wel voor de tweede keer de Europacup II met Anderlecht. In 1979 liep hij een zware knieblessure op. Hij revalideerde en kwam na een afwezigheid van negen maanden terug in het eerste elftal van Anderlecht. In september 1981 werd Coeck tijdens een Europese wedstrijd tegen Widzew Łódź zwaar getackeld.

Hij werd van het veld gedragen en bleef opnieuw maanden aan de kant. Coeck herstelde, speelde het WK en verlengde zijn contract voor twee seizoenen. Enkele maanden later greep hij net naast de Gouden Schoen.

Trainer Ivić schoof Coeck begin jaren 80 een rij achteruit als libero<sup>21</sup>. Paul Van Himst — die inmiddels trainer was — schoof hem weer naar voren op het middenveld. In 1983 stootte Coeck met paars-wit door naar de finale van de UEFA Cup<sup>22</sup>. In datzelfde jaar tekende hij een contract bij voetbalclub Inter(nazionale) uit Milaan. De club betaalde meer dan 45 miljoen Belgische frank aan Anderlecht.

In november 1983 raakte Coeck tijdens een interland tegen Zwitserland alweer zwaar geblesseerd. Hij keerde terug naar België om er te revalideren. Het daaropvolgende seizoen leende Inter Coeck uit aan Ascoli, maar door zijn blessure speelde hij er geen minuut.

Op een regenachtige avond in oktober 1985 verloor de toen dertigjarige Coeck de controle over het stuur in een bocht op de autosnelweg Antwerpen-Brussel, in de buurt van Rumst. Op 9 oktober 1985 bezweek hij aan zijn verwondingen.



## PERK 23 N

# Jules Bilmeyer

architect

BERCHEM, 4 NOVEMBER 1850 — BERCHEM, 13 JUNI 1920

Architect Jules Bilmeyer bracht een rijk architecturaal oeuvre tot stand in Antwerpen, samen met architect Jozef Van Riel. Het graf van Van Riel bevindt zich in perk 34 R en is gesierd met een beeld van Albert Poels. De samenwerking tussen beide architecten ging van start met de uitvoering van het Stuivenberggasthuis (1877–1884) dat ontworpen was door hun stagebegeleider Frans Baeckelmans. Ze realiseerden neogotische kerken, zoals de kerk van het Onze-Lieve-Vrouwcollege (1877–1881) en de basiliek van het Heilig Hart in Berchem (1875–1878). Die laatste is de oudste basiliek ter wereld die is toegewijd aan het Heilig Hart<sup>23</sup>. Het complex van de basiliek bestaat uit de kerk, het aanpalend klooster en een grote tuin. Een lange muur scheidt de tuin van de Kardinaal Mercierlei. Ooit lag hier het hof Werbrouck. De eerste steen is een stukje marmer geschonken door paus Pius IX. Een vergroting van de basiliek vond plaats in 1904.

In de wijk Zurenborg ontwierpen Jules Bilmeyer en Jozef Van Riel verschillende opmerkelijke woningen in een eclectische vormentaal. Een van de meest originele is de huizengroep Carolus Magnus aan de Cogels-Osylei (1897). Bilmeyer was daarnaast betrokken bij grote restauratiewerken, meer bepaald van de kathedraal (1896–1920) en de Sint-Carolus Borromeuskerk (1912–1920). Bilmeyer was ook docent aan de Antwerpse academie.

Niet ver van Jules Bilmeyer bevinden zich drie graven van de kloosterzusters, de Filles du coeur de Jésus of Dochters van het Heilig Hart van Jezus. Op plaats 22-I rusten 22 zusters die stierven tussen 1971 en 1999. Op 22-I-17 bevindt zich een gemeenschappelijk graf zonder namen en op 25-I-07 is er een derde graf. De zalige Marie de Jésus Deluil-Martiny (Marseille, 28 mei 1841 — Marseille, 27 februari 1884) stichtte op 20 juni 1873 de Dochters van het Heilig Hart van Jezus in Berchem. Die dag was er ook het feest van het Heilig Hart. De congregatie wijdde zich aan de aanbidding van het Heilig Sacrament<sup>24</sup>.

Op 22 oktober 1989 werd Maria van Jezus zalig verklaard door paus Johannes-Paulus II. Bij opgraving van haar resten werd het lichaam bewaard aangetroffen. Het vereerde stoffelijk overschot rustte sindsdien in een glazen schrijn in de Basiliek van het Heilig Hart te Berchem. Op zaterdag 28 september 2013 verlieten de zusters Berchem en werd het schrijn met het lichaam overgebracht naar Rome. Daar vindt het nu een laatste rustplaats in het hoofdhuis van de congregatie. Sindsdien wordt het klooster bewoond door de katholieke gemeenschap van de Chemin Neuf.

Jules Bilmeyer kreeg in de wijk Groenenhoek een straat naar zich vernoemd.



PERK 25 A B

## Karel Vertommen

schrijver, dichter, vertaler, samensteller  
van bloemlezingen en leraar

KONTICH, 25 JANUARI 1907 — ANTWERPEN, 27 JULI 1991

Karel Vertommen was licentiaat in de Wijsbegeerte en Letteren, Germaanse Filologie (KU Leuven) en schreef een licentiatsverhandeling over de Gemeenschapskunst en het programmatisch streven der naoorlogse katholieke jongeren. De gemeenschapskunst<sup>25</sup> was voor hem een zuiver ideaal, zelfs een levenshouding. Deze artistieke en loyale gedachte verspreidde hij in tijdschriften en cultuurbladen waaraan hij zijn medewerking verleende.

Karel Vertommen publiceerde meer dan 180 gedichten, verdeeld over een tiental bundels. De onderwerpen en teksten waren nauw verbonden met het dagelijks leven in Vlaanderen. Hij werkte samen met heel wat gerenommeerde Vlaamse schrijvers zoals Filip de Pillecyn, Ernest van der Hallen, Anton van de Velde, Dirk Vansina, Victor Leemans, Wies Moens, Paul Lebeau, Felix Timmermans, Ivo Michiels en Anton Van Wilderode.

Als leraar Nederlands, Engels en Duits werkte hij in verschillende secundaire scholen waaronder het Sint-Jan Berchmanscollege te Antwerpen (1952–1963) en aan de Katholieke Vlaamse Hogeschool in Antwerpen.

Karel Vertommen vertaalde verder werk uit het Noors, Duits en Engels. Hij scheef ook teksten bij muziek van Renaat Veremans, Lodewijk De Vocht, Gaston Feremans en Otto Rosenberger. Hij was tenslotte ook actief in de parochie Onze-Lieve-Vrouw Middelaars waar hij de eerste voorzitter van de parochieraad was.



PERK 34 CB

## Frans Paul Jochems

beeldhouwer

ANTWERPEN, 16 APRIL 1880 — BERCHEM, 31 JANUARI 1949

Frans Paul Jochems groeide op in de Terninckgang in het Sint-Andriesskwartier. Jochems had nog drie broers en vier zussen. Vader Adriaan werkte als paardenvoerman aan de Antwerpse dokken. Moeder Helena Raats zorgde voor het grote gezin en kluste nog wat bij.

Toen hij nog maar twaalf jaar was, ging Jochems in de leer ging bij lithograaf Julien in 't Feld. Hij volgde les aan het Sint-Lucasinstituut te Antwerpen. Daarna studeerde hij aan de Antwerpse Academie en het Hoger Instituut voor Schone Kunsten. Hij was er leerling van Thomas Vinçotte en werkte ook in het atelier van Frans Joris, Josuë Dupon en Frans Deckers. Dat deed hij erg goed, want hij was een primus perpetuus<sup>26</sup>.

Kort na zijn studies was Frans Jochems al erg actief. Hij kreeg prijzen en heel wat opdrachten van openbare instanties en privépersonen. Jochems ondernam studiereizen naar Parijs (waar hij de invloed van Auguste Rodin onderging) en naar Duitsland. Hij werkte ook een tijd in Londen. Zo werd hij bekend tot in het buitenland. Zijn gloriejijd situeert zich in de periode van 1918 tot het begin van de grote crisis van de jaren 30.

Zijn echtgenote Maria leerde Frans Jochems kennen via haar vader Frans Albers uit Gent, die veel van zijn beelden goot. Frans en Maria kregen twee kinderen: Eliane (1921–2001) en Luc (1924–1998). Hij liet een huis met in de tuin een groot atelier bouwen aan de

Marie-Josélaan in Berchem. Het gezin kwam er wonen in 1923. Het atelier is inmiddels afgebroken, maar de woning is in de familie gebleven.

De gedrevenheid van Frans Jochems was bijzonder groot. Hij spendeerde lange werkdagen in zijn atelier en liet zijn werk enkel liggen voor contacten met andere kunstenaars of een bezoek aan een tentoonstelling of museum. Hij hielp zijn collega's graag, bijvoorbeeld met een vergroting. Frans Jochems had een reusachtige passer voor dat soort werk. Daarmee maakte hij in 1946 een vergroting van het Heilig Hartbeeld van George Minne voor de Basiliek van Koekelberg. In de Antwerpse Zoo ging hij dieren observeren, tekenen en boetseren.

Frans Jochems was lid van verschillende kunstkringen en nam deel aan heel wat tentoonstellingen. In 1925 gaf het ministerie van Buitenlandse Zaken hem het ereteken van Ridder in de Kroonorde voor het geheel van zijn oeuvre.

“Frans Jochems overleed op 31 januari 1949. Een van zijn laatste werken was zijn zelfportret. Het was als het ware zijn eigen handtekening onder zijn leven”, zo is te lezen op de website van de vzw Frans Jochems.

Het pleintje in oud-Berchem aan de tramhalte van de Driekoninginnenstraat is naar hem vernoemd. Het is gesierd met zijn standbeeld De Antilope.



PERK 34 DB 9A

## (Al)Bert De Hert

voetballer en uitvinder van het broodje martino

BERCHEM, 18 NOVEMBER 1921 — BERCHEM, 8 JULI 2013

Bert De Hert was de zoon van Louis De Hert (1894–1967), die voetbalde bij Antwerp FC en Berchem Sport. Samen met zijn een jaar oudere broer Constant of Stan (perk 36 Y) doorliep Bert De Hert de jeugdreeksen bij Berchem Sport. Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog speelde hij voor het eerst in de eerste ploeg, die op dat moment in tweede klasse actief was. In het seizoen 1941-42 werd hij topschutter in tweede klasse met 41 doelpunten. Een jaar later werd Berchem Sport kampioen en was De Hert opnieuw topschutter met 55 doelpunten, een record. De ploeg promoveerde naar eerste klasse en kende daar zijn beste jaren in 1949, 1950 en 1951. Drie keer achter elkaar werd Berchem tweede na Anderlecht. In dat laatste jaar werd De Hert topschutter in de eerste klasse met 27 doelpunten.

In 1949 werd Bert De Hert voor de eerste maal opgeroepen voor het Belgisch voetbalelftal. In totaal speelde hij in 1949 en 1950 tien interlands waarin hij driemaal scoorde. De Hert bleef voetballen bij Berchem Sport tot in 1955. Toen hij zijn schoenen aan de haak hing, had hij in totaal 266 wedstrijden gespeeld in de eerste klasse waarin hij 173 doelpunten scoorde. Met zijn jaren in de tweede afdeling en de oorlogsjaren erbij, kwam hij aan 362 wedstrijden en 307 doelpunten.

Tijdens en na zijn voetbalcarrière was De Hert actief in de horeca. Vlak na de Tweede Wereldoorlog opende De Hert een sandwichbar op het De Coninckplein in de Antwerpse uitgaansbuurt. Nadat hij in 1955 gestopt was met voetballen, hield hij een tearoom open in het centrum van de stad. Hij begon in 1962 restaurant *Ciro's* op de Antwerpse Amerikalei om het pas na 45 jaar uitbating te verkopen. Op 1 april 2008 ging hij op 86-jarige leeftijd met pensioen.

Bert De Hert is de bedenker van het broodje martino, een pikante variëteit van filet américain. Het broodje is vooral populair in België en zuidelijk Nederland. De Hert claimt het eerste broodje martino te hebben bereid in 1951 in zijn sandwichbar. Volgens De Hert kwam voetballer Theo Maertens van Antwerp FC op een dag binnen met flinke honger en bestelde een broodje preparé met alles wat er in huis te vinden is. Dat bleek pilipili, tabasco, cayennepeper, augurken, zout, tomatenketchup, worcestersaus en gesnipperde ui te zijn. Het nieuwe broodje viel erg in de smaak en iemand anders riep: "Doe mij maar hetzelfde als de Martino?" En zo was het broodje martino geboren.



## PERK 36 W

# Frans Peeters

architect

BERCHEM, 24 SEPTEMBER 1896 — BERCHEM, 18 JULI 1942

Het korte leven van Frans Peeters speelde zich in hoofdzaak af te Berchem. Na zijn middelbare school aan het Sint-Stanislascollege in Berchem, ging hij werken als bediende bij een bedrijf in de haven. Intussen vormde hij zich tot kunstenaar door zelfstudie en vorming bij architect Jan De Vroey, de medeontwerper van het rust- en verzorgingstehuis Sint-Anna in Berchem. Peeters volgde ook lessen aan de academie van Berchem, waar hij later docent en in 1936 directeur werd. In Berchem woonde hij onder meer in de Vredestraat 70 (vanaf 1922), in de Generaal Lemanstraat 100 (1927) en tenslotte in de Ruytenburgstraat 32 (vanaf 1937).

Tussen 1923 tot 1942 kreeg hij veel opdrachten om kerken en kapellen te realiseren, maar ook om kerken weer op te bouwen die door het oorlogsgeweld in 1940 geteisterd waren. Hij bouwde ook parochiehuizen in Berchem en Boechout en pastorieën, zoals in Haacht. Frans Peeters was een diepgelovig man en gaf vanuit die overtuiging de kerkelijke bouwkunst in deze periode een eigen gestalte.

Daarnaast realiseerde Peeters ook diverse woonhuizen, scholen en winkelinrichtingen. Enkele voorbeelden: sociale woningen in Arendonk, villa's in Brasschaat en Wilrijk, scholen in de wijk Luchtbal en in Huldenberg, flatgebouwen in Antwerpen.

Zijn vormentaal evolueerde van een decoratieve, traditionele aanpak in zijn vroeg werk uit de jaren 1920, tot meer geometrisch. Dat laatste is bijvoorbeeld zichtbaar in zijn eigen woning aan de Ruytenburgstraat 32 in Berchem.

Zijn religieuze projecten getuigen van monumentaliteit, onder meer in de Sint-Jan-Evangelistkerk in Wilrijk (1935), de kapel voor het Klein Seminarie van Hoogstraten (1937) en het noviciaat<sup>28</sup> voor de witte paters in Varsenare (1939).



PERK 37 BB 19

## Janine En Süzon Berg

slachtoffers van de inslag op Cinema Rex

JANINE • BERCHEM, 26 APRIL 1927 — ANTWERPEN, 16 DECEMBER 1944

SÜZON (ROEPNAAM POUPELLE) • BERCHEM, 29 JANUARI 1937 — ANTWERPEN, 16 DECEMBER 1944

Op 16 december 1944 viel om 15.23 uur een V2-raket op de Antwerpse Cinema Rex. In de bioscoopzaal aan de De Keyserlei was net de western *The Plainsman* bezig en een duizendtal toeschouwers genoten van een ontspannende matinee<sup>29</sup>. Voor 567 van hen betekende deze namiddag een plotse dood. Bij de slachtoffers waren 296 geallieerde soldaten. Deze Britten, Amerikanen, Canadezen, Polen en Nederlanders stierven ver weg van huis. Van de 271 burgerslachtoffers heeft men er 255 kunnen identificeren. Daarbij waren opvallend veel minderjarigen, de gemiddelde

leeftijd was 26 jaar. Daarnaast waren er nog 291 gewonden, die vaak met ernstige verwondingen werden afgevoerd.

De zusjes Berg kwamen om bij de inslag van een V-bom op Cinema Rex. Hun moeder werd zwaargewond en verbleef enkele maanden in het hospitaal. Een bronzen portretplaquette van Frans Jochems siert hun graf.



#### PERK 06 O

## De kapel van Louis Oedenkoven

BERGEN, 3 FEBRUARI 1849 — 8 SEPTEMBER 1902 (PLAATS OVERLIJDEN ONBEKEND)

Louis Oedenkoven zou de stichter geweest zijn van een wapenfabriek. De familie was eveneens actief in de kaarsenfabriek Roubaix d'Oedenkoven, in de volksmond den Bougie genoemd. Zijn grafkapel bevond zich in perk 06 — O, maar takelde jaren af zonder dat de nabestaanden reageerden. In 1987 werd de toestand van het graf aangeklaagd in Gazet van Antwerpen en begin jaren negentig werd het dan ook met de grond gelijk gemaakt. Het was een prachtige kapel waarvoor men niet op een frank had gekeken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruikte de nabijgelegen Koloniale Hogeschool (nu deel van Universiteit Antwerpen) de kapel als doorgangstation voor weerstanders<sup>30</sup> en parachutisten die daar verbleven in afwachting van hun repatriëring. De kapel was ingericht als een scheepshut van een transatlantiek<sup>31</sup>. Daniël Michiels van de steenhouwerij Spoor kwam de mensen in de kapel eten geven. Enkele vrijwilligers rijfden elke dag de grond voor de kapel om alle sporen uit te wissen. De Duitsers hebben de schuilplaats nooit ontdekt.

#### PERK 16 BB 16

## Arthur Baeyens

drukker

BRUGGE, 21 SEPTEMBER 1873 — BERCHEM, 16 AUGUSTUS 1960

Arthur Baeyens begon als steendrukker in 1912 een lithografische<sup>26</sup> drukkerij op zelfstandige basis. Hij bouwde zijn huis mét winkel naast de drukkerij. Die werd voltooid na de Eerste Wereldoorlog. In 1919 ging aan de Grotesteenweg 81 in Berchem de nog steeds bestaande winkel open als Papierhandel/Papeterie A. Baeyens-De Ley. Na de Tweede

Wereldoorlog bouwde de tweede generatie de firma uit onder de naam Steendrukkerij G. Baeyens. In het begin van de jaren 60 veranderde de naam naar Baeyens n.v., de nog steeds gebruikte firmaam. De derde generatie zorgde voor een doorgedreven specialisatie in het betere drukwerk. De vierde generatie stapte met vakkennis het digitale tijdperk in.

## Ereperk II

In perk 03 bevindt zich een erepark voor de burgerlijke slachtoffers van de V-bommen die tussen oktober 1944 en maart 1945 op Antwerpen vielen. De slachtoffers die stierven tijdens de Eerste Wereldoorlog werden hier

nadien bijgezet. De vroegere kruisjes werden vervangen door bomen. Het monument is van de hand van Martin Michiels.





De Honderdjarige  
Johanna Willems

#### PERK 22 N

## Johanna Willems

eeuweling

GEEL, 27 NOVEMBER 1821 — BERCHEM, 27 FEBRUARI 1923

Johanna, die gehuwd was met een zekere mijnheer Sophie, was de eerste honderdjarige van Berchem. Ze vierde er haar eeuwfeest op 4 december 1921, een gebeurtenis die destijds dus uiterst zeldzaam was. De

gemeente stond in voor het feestprogramma en de maaltijd. Johanna overleed in het bijzijn van haar kinderen in haar woning aan de Uitbreidingsstraat in Berchem. Ze was toen 101 jaar en 3 maanden oud.

#### PERK 23

## Karel Nicolai

voorzitter Kring voor Heemkunde

BERCHEM, 1 JUNI 1924 — BERCHEM, 7 DECEMBER 1999

Karel Nicolai was zeer actief in het Berchemse verenigingsleven. Zo was hij voorzitter van de Culturele Raad van Berchem, lid van de Raad van Bestuur van het Cultureel Centrum Berchem en gewezen directeur van het gemeentelijk zwembad. Als heemkundige was Karel Nicolai zeer begaan met de geschiedenis van zijn geboorteplaats. Hij was lid van de raad van bestuur van de Kring voor Heemkunde in Berchem, maar ook

archivaris en conservator van het Museum van de Kring. Hij heeft vele uren onverdroten gewerkt in de lokalen van de kring in de Sint-Lambertusstraat en in het Zoldermuseum in de Schaliënhoeve. Een tiental publicaties over de geschiedenis van Berchem staan op zijn naam. Hij lag mee aan de basis van Heemtenberg, het tijdschrift van de Kring voor Heemkunde.

# VERKLARENDE WOORDENLIJST

**1. Steenweg naar Wilrijk en Oude Baan naar**

**Mechelen:** Vandaag zijn deze straten bekend als de Koninklijkelaan en de Floralienlaan.

**2. calvarie:** voorstelling van de kruisiging van Jezus Christus

**3. concessie:** aangekochte rustplaats op een begraafplaats

**4. modernisme:** Deze functionele architectuur bracht vernieuwing met nieuwe materialen en technieken, geometrische structuren, platte daken. Voorbeelden zijn de Boerentoren, de woning Guiette, het Instituut voor Tropische Geneeskunde en het zwembadencomplex aan de Veldstraat.

**5. Nieuwe Zakelijkheid:** Deze stijl was een reactie op het expressionisme. Geen sentiment hier, maar wel realisme en eenvoud.

**6. contemplatieve orde:** orde van religieuzen die eerder teruggetrokken leven in gebed en stille arbeid

**7. koningin-gemalin:** Deze koningin regeert niet zelf, maar is getrouwd met een regerende koning

**8. congregatie:** kloostergemeenschap

**9. de Honderd Dagen:** de laatste veldtocht van napoleon

**10. Bourbons:** het toenmalige Franse koningshuis

**11. Het Nationaal Congres:** Dit orgaan stelde de grondwet van de nieuwe staat België op en was de wetgevende macht tot aan de eerste parlamentsverkiezingen in 1831.

**12. primus:** de beste student van een jaar

**13. schoolopziener:** toezichthouder op de

scholen in een bepaalde regio namens de overheid

**14. egyptiserende stijl:** stijl die teruggrijpt naar de vormentaal van het oude Egypte

**15. Helmet:** een wijk in de gemeente Schaarbeek

**16. Luftwaffe:** de luchtmacht van het leger van nazi-Duitsland

**17. rector:** parochievicar of hulppastoor die niet de eindverantwoordelijkheid over een parochie draagt

**18. canoniek:** volgens het kerkelijk recht

**19. brigade:** (onderdeel van) een gevechtseenheid

**20. Europacup II:** de voormalige Europese Beker voor Bekerwinnaars

**21. libero:** een vrije speler die achter de verdediging speelt en mee kan aanvallen

**22. UEFA Cup:** de huidige Europa League

**23. Heilig Hart:** Het hart van Jezus staat symbool voor de liefde en het lijden van Christus.

**24. Heilig Sacrament:** In het christendom zijn er zeven sacramenten: het doopsel, de eucharistie, het vormsel, het huwelijk, het priesterschap, de biecht en de ziekenzalving. Ze worden gevierd in de liturgie van de kerk en begeleiden de belangrijkste levensfasen van elke mens, van wieg tot graf.

**25. gemeenschapskunst:** kunst ten dienste van de gemeenschap

**26. primus perpetuus:** leerling die onafgebroken de eerste is in een bepaald vak of een bepaalde richting

**27. martino:** De Hert en Maertens werden in die tijd respectievelijk Alberto en Martino genoemd.

**28. noviciaat:** Dit is het klooster waarin novicen verblijven. Dat zijn personen die een proeftijd doormaken voor ze voorgoed in een klooster worden opgenomen.

**29. matinee:** ochtend- of middagvoorstelling

**30. weerstanders:** verzetsmensen

**31. transatlantiek:** trans-Atlantisch schip